

Jordi Malé / Joan R. Veny-Mesquida
Càtedra Màrius Torres - Universitat de Lleida

CORPUS LITERARI DIGITAL: UN PROJECTE DE RECUPERACIÓ, PRESERVACIÓ, DIFUSIÓ I ESTUDI DEL PATRIMONI LITERARI CATALÀ. HISTÒRIA I DIRECTRIUS¹

RESUM

El Corpus Literari Digital (CLD) és una plataforma virtual que té per objectius la recuperació, la preservació, la difusió i l'estudi del patrimoni literari de la cultura catalana, un concepte que engloba el conjunt de materials que testimonien l'existència de les obres literàries: autògrafs, proves d'impressió, edicions, publicacions periòdiques, enregistraments dels escriptors, etc. Aquest treball exposa els antecedents històrics i acadèmics del projecte i explica succintament les línies generals sobre les quals se sustenta.

Paraules clau: patrimoni literari, literatura contemporània, filologia d'autor, digitalització, filologia digital.

El Corpus Literari Digital (CLD) és un projecte creat i realitzat per investigadors del Grup de Recerca Aula Màrius Torres, grup emergent de la Universitat de Lleida reconegut per la Generalitat de Catalunya (2009 SGR 423), i de la Càtedra Màrius Torres d'Estudis sobre Patrimoni Literari Català del Departament de Filologia Catalana i Comunicació de la mateixa universitat, en col·laboració amb l'Aula Màrius Torres, associació cultural sense ànim de lucre, de Lleida. Els objectius del projecte són la recuperació, la preservació, la difusió i l'estudi del patrimoni literari de la cultura catalana. Un patrimoni literari constituït pel conjunt de *documents* (escrits, gràfics, sons i audiovisuals) que testimonien l'existència dels *monuments* que són les obres literàries: autògrafs (manuscrits i mecanoscrits), quaderns de notes i proves d'impressió, edicions originals, publicacions periòdiques, enregistraments amb la veu dels escriptors i enregistraments audiovisuals amb la imatge dels escriptors². Aquesta tipologia determina les cinc seccions de què consta el CLD: Manuscrits, Biblioteca, Hemeroteca, Fonoteca i Videoteca.

El CLD sorgeix de la necessitat de localitzar, unificar i digitalitzar, amb vista a la seva conservació, col·leccions i fons literaris de gran valor patrimonial, avui dia dispersos en biblioteques i arxius públics i privats. El seu objecte, més concretament, és el patrimoni literari dels autors de tots els territoris de parla catalana, la qual cosa confereix al projecte un abast pancatalà.

Per afavorir-ne la difusió, el CLD ha creat un espai virtual en què tot aquest material esdevé consultable i, mitjançant aplicacions informàtiques, els seus continguts

¹ Aquest escrit, complement en alguns aspectes del de Joan R. Veny-Mesquida & Jordi Malé publicat al volum del *X Congresso Internazionale dell'Associazione Italiana di Studi Catalani Verona, Città de l'amor: scrivere la città, raccontare i sentimenti. 23-25 febbraio 2012*, en curs d'edició, amb el títol «Corpus Literari Digital: un projecte de recuperació, preservació, difusió i estudi del patrimoni literari català. Descripció i funcionament», s'ha elaborat en el marc del projecte I+D FFI2010-16491/FILO, finançat pel Ministerio de Ciencia e Innovación, i del Grup de Recerca Aula Màrius Torres (2009 SGR 423), finançat per l'AGAUR.

² Sobre la distinció *documents / monuments*, vegeu Veny (2005: 205-206).

són accessibles als investigadors i al públic en general. Dins l'espai virtual s'ha constituït, a més, una gran base de dades a partir de l'inventari i la catalogació dels textos dels llibres, els autògrafs, les revistes i els enregistraments digitalitzats i incorporats al projecte. Aquesta base de dades textual vol ser un instrument que promogui la recerca de qualitat sobre el nostre patrimoni literari.

Malgrat tractar-se d'un projecte fonamentat en la tecnologia digital i en la informàtica, el CLD té arrels històriques dins la cultura catalana.

1. ANTECEDENTS HISTÒRICS

En crear-se, l'any 1937, l'Institut de les Lletres Catalanes (que esdevindria l'actual Institució de les Lletres Catalanes)³, entre les seves funcions destacaven l'organització de premis literaris, el foment de l'edició en català, la publicació de llibres i d'una revista literària, la creació de biblioteques, l'expansió exterior de la literatura catalana mitjançant traduccions i la promoció de relacions exteriors de caràcter editorial i cultural.

A partir de l'octubre de 1937 van començar a sorgir iniciatives dins la institució amb vista a inventariar i estudiar la literatura catalana: des de la creació d'un índex bibliogràfic de la crítica literària catalana fins a l'elaboració d'una antologia de la prosa catalana, passant per la realització d'una història de la literatura catalana i d'un diccionari d'escriptors.

El juny de 1938, segons consta a les *Actes* de l'ILC, el president, Josep Pous i Pagès, planteja al Ple la conveniència «d'estudiar la formació d'un corpus literari català i recomana als membres de la institució que meditin sobre la manera de realitzar aquest projecte, un dels de major transcendència que pot emprendre l'entitat» (*Actes*, N. 28 f. 43 v.). Josep M. Capdevila encapçalava el projecte de «corpus literari català», que finalment prendria el nom d'«Arxius de Literatura Catalana». De les raons que van originar-lo, en donava notícia Xavier Benguerel a *Meridians* (12-VIII-1938):

Fins ara, i especialment tot allò que ateny la nostra literatura renaixentista a partir de B. C. Aribau, es trobava dispers en llibres introbables, revistes, diaris o manuscrits que poques mans amoroses havien tingut cura d'aplegar. Corríem el risc de despertar-nos un dia amb la nostra espiritual herència volatilitzada per inèrcia de tots i de ningú. Una mica massa enorgullits del nostre present, oblidàvem un valuós passat.

L'objectiu que perseguia l'ILC amb aquest projecte de «corpus» o «arxius» literaris l'any 1938 era rescatar, inventariar, estudiar i difondre, mitjançant l'edició de quaderns, antologies i edicions, la literatura catalana.

Avui dia és possible de reprendre un projecte semblant de «corpus», però aprofitant els avenços de la tecnologia digital: el Corpus Literari Digital. En el projecte de 1938 — en una època en què, quasi sense tradició en l'estudi de la literatura catalana, es disposava de molt poques edicions d'obres del segle XIX i principis del XX—, el patrimoni que es volia recuperar eren sobretot les obres de la literatura catalana del passat immediat (el que podríem dir-ne els *monuments*). Avui dia, en què ja es disposa d'un corpus d'edicions considerable del conjunt de la literatura catalana —si bé encara mancat respecte a alguns autors i alguns períodes—, el que cal recuperar són els *documents* que testimonien l'existència d'aquells *monuments* que són les obres

³ La majoria de les dades són extretes de Campillo (1994: 243-273).

literàries, documents que han adquirit *valor patrimonial*, és a dir —com apuntàvem més amunt—, els autògrafs, els edicions originals, les publicacions periòdiques històriques i els enregistraments amb la veu i amb la imatge dels escriptors.

2. ORIGEN ACADÈMIC DEL CLD

El projecte Corpus Literari Digital sorgeix de la convergència de diversos interessos acadèmics al voltant del concepte de patrimoni literari.

Un grup d'investigadors del departament de Filologia Catalana i Comunicació de la Universitat de Lleida, nucli de l'actual Grup de Recerca Aula Màrius Torres (GRAMT), cap al 2005 va començar a fer recerca sobre la literatura catalana dels anys vint i trenta. I un dels principals problemes que van sorgir és el de l'accés als textos originals, escampats per biblioteques diverses. Si, per posar alguns exemples, es pren com a referència el Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya (CCUC), es pot comprovar que la primera edició de *La branca* de Marià Manent (Sabadell: Joan Sallent, 1918) es troba només a dues biblioteques, i la segona edició (Barcelona: Políglota, 1920), tan sols a una; només dues biblioteques conserven exemplars de la primera edició de *Les decapitacions* de Pere (Barcelona: Contraban, 1934), a l'igual de la primera edició de *Cançons i elegies* de Clementina Arderiu (Barcelona: La Revista, 1916); i cap de les biblioteques integrades al CCUC disposa d'un exemplar de la primera edició de *Laia* de Salvador Espriu (Barcelona: Llibreria Catalònia, [1932]), per bé que al catàleg de fitxes electròniques de la Biblioteca de Catalunya en consta un exemplar.

A la dificultat de localitzar edicions originals com aquestes, s'hi afegia el fet que bona part dels escriptors d'entreguerres van donar a llum els seus textos inicialment en revistes i publicacions periòdiques, sovint de molt difícil accés, perquè quan el grup de recerca va iniciar la seva investigació encara no s'havia creat ARCA (Arxiu de Revistes Catalanes Antiques), coordinat pel Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya (CBUC). Calia tenir present, també, que per a l'estudi literari són de cabdal importància els autògrafs (manuscrits i mecanoscrits, proves d'impremta, etc.), d'encara més difícil localització en arxius o editorials. I podien afegir-s'hi, a més, els enregistraments sonors dels escriptors recitant o llegint els seus propis textos, que si bé en el cas de la literatura d'entreguerres són pràcticament inexistent, sí que se'n conserven de posteriors en què els autors fan públic un estadi ulterior de poemes o relats escrits els anys vint i trenta. Tots aquests materials constituïen el patrimoni literari que calia prendre en consideració per a l'estudi de la literatura d'aquell període. I la primera comesa havia de ser, abans que res, fer-los accessibles, la qual cosa es podia aconseguir mitjançant la seva digitalització i la seva posterior inclusió dins una pàgina web. La digitalització, a més, permetria la preservació d'aquests documents, que ha de ser una de les prioritats respecte al patrimoni literari de tota cultura.

Amb aquest fi, i mirant d'acotar l'àmbit de la recerca, es va començar a treballar amb les revistes literàries d'entreguerres. El membres del grup de recerca van crear aleshores (2005) l'Aula Màrius Torres (associació cultural sense ànim de lucre), per col·laborar en les tasques d'investigació. I les dues entitats van iniciar diversos projectes, finançats per la Universitat de Lleida i per altres entitats públiques i privades (Institut Ramon Muntaner, La Paeria, etc.), dedicats a la digitalització i l'estudi de publicacions periòdiques. Les primeres digitalitzacions de revistes lleidatanes d'entreguerres (*Lleida*, 1921-1930; *Vida Lleidatana*, 1926-1931; *Art*, 1932-1936) van

contribuir a la creació del ja esmentat portal ARCA, en ser de les primeres a ser-hi incloses.

El 2006 el grup va obtenir del DURSI un projecte Batista i Roca, *Les revistes literàries d'entreguerres. Digitalització i estudi* (2006 PBR 10008), conjuntament amb la University of Kent, i el 2007, un projecte I+D, *Las revistas literarias del Novecentismo a las Vanguardias. Digitalización y estudio de patrimonio hemerográfico* (HUM2007-64739/FILO), finançat per l'aleshores Ministerio de Educación y Ciencia. Ambdós projectes van permetre avançar en la digitalització i la investigació, organitzar seminaris de recerca i promoure una primera publicació amb els resultats de la feina feta: *Les revistes literàries a la Catalunya d'entreguerres. Crítica, recepció, traducció* (Lleida: Aula Màrius Torres i Pagès Editors, 2008), a més del facsímil d'un primer número, pràcticament desconegut, de la revista *Art* de 1932 (Lleida: Aula Màrius Torres, Institut Municipal d'Acció Cultural i La Paeria-Ajuntament de Lleida, 2006), i un altre de la revista —aquesta ja de postguerra— *Poemes (Barcelona, 1963-1964)* (Lleida: Aula Màrius Torres i Pagès Editors, 2010).

Paral·lelament, des de l'Aula Màrius Torres es van aconseguir diversos ajuts (Institut Ramon Muntaner, Caixa Catalunya, Institució de les Lletres Catalanes, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat, Ministerio de Cultura) que van permetre ampliar l'abast de la recerca, inicialment centrada en les revistes, també a edicions originals, autògrafs i enregistraments.

Mitjançant tots aquests projectes, a més, es va entrar en contacte amb un altre grup de recerca: GRIHO (Grup de Recerca en Interacció Persona Ordinador i Integració de Dades), del Departament d'Informàtica i Enginyeria Industrial de la Universitat de Lleida, per implementar la visualització/audició dels materials en web i dissenyar la base de dades en la qual s'havia d'abocar el buidatge dels continguts de les publicacions. El buidatge dels números de les revistes, mitjançant el qual cada text (article, poema, conte, etc.) esdevenia un registre bibliogràfic independent, permetia fer un gran pas al projecte i el singularitzava respecte a altres iniciatives digitals la finalitat de les quals és sols «penjar» obres en una pàgina web. La participació dels tècnics de GRIHO, en aquest sentit, ha estat decisiva en el desenvolupament del CLD.

Dos altres projectes assolits el 2010 pel grup, com són un nou Batista i Roca, *Les traduccions de Carles Riba i Marià Manent al Corpus Literari Digital* (2010 PBR 00027), i un altre I+D, *Corpus digital de patrimonio literario del período de entreguerras (1914-1945)* (FFI2010-16491/FILO), aquest encara vigent, han permès de continuar en la mateixa línia de recerca sobre el patrimoni literari contemporani

3. LA DIGITALITZACIÓ DE PATRIMONI LITERARI AVUI DIA

Actualment es poden trobar a internet diverses plataformes, nacionals i estrangeres, que permeten la consulta de materials literaris digitalitzats. La més ambiciosa —i també la més polèmica— és Google Books (<http://books.google.com/googlebooks/library.html>), que porta a terme el seu projecte gràcies a acords de col·laboració amb biblioteques de diferents països. El seu àmbit d'actuació, però, es limita als llibres, les digitalitzacions sols poden consultar-s'hi en blanc i negre, i, de moment, és molt escassa la seva atenció envers la literatura catalana.

A França cal destacar el portal Gallica (Bibliothèque numérique de la Bibliothèque Nationale de France), que posa a disposició dels usuaris no únicament llibres sinó també autògrafs, gravats, etc. (<http://gallica.bnf.fr/>). I en l'àmbit hispànic sobresurt la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes (<http://www.cervantesvirtual.com/>),

inicialment dedicada a llibres però que ha ampliat el seu catàleg amb seccions de Fonoteca i Videoteca, entre altres. També cal fer esment de la Biblioteca Virtual de Patrimonio Bibliográfico

(<http://bvpb.mcu.es/es/estaticos/contenido.cmd?pagina=estaticos/presentacion>),

del Ministerio de Cultura, encara que dedicada principalment a documents històrics, i de la Biblioteca Virtual de Prensa Histórica

(<http://prensahistorica.mcu.es/es/consulta/busqueda.cmd>).

La Cervantes Virtual compta amb una secció dedicada a l'àmbit català: la Biblioteca Joan Lluís Vives (<http://www.lluisvives.com/>). Però cal tenir en compte que una part dels documents que s'ofereixen no són reproduccions en imatges sinó la transcripció de textos. La transcripció és també la base d'algunes webs dedicades a la literatura catalana medieval, com RIALC (Repertorio Informatizzato dell'antica Letteratura catalana) (<http://www.rialc.unina.it/index.html>).

En l'àmbit de la llengua i la literatura catalanes va prenent força el portal Memòria Digital de Catalunya (<http://mdc.cbuc.cat/index.php>), coordinat pel CBUC, que posa en línia materials patrimonials de diversos formats (llibres, fotografies, mapes, etc.), incloent-hi les revistes del ja esmentat portal ARCA (<http://www.bnc.cat/digital/arca/index.html>).

Gairebé tots aquests portals tenen com a funció primordial, a més de la preservació mitjançant processos de digitalització, la de facilitar l'accés a materials de tipus molt diversos. Ara bé: coincideixen en la circumstància de seleccionar —al marge de les publicacions periòdiques— documents en general no posteriors al segle XIX, és a dir, ja de domini públic. En aquest sentit, el Corpus Literari Digital presenta la novetat d'incorporar materials del patrimoni literari català que arriben fins a la postguerra. Gràcies a l'autorització dels hereus dels escriptors seleccionats, el projecte aspira a recuperar fons documentals d'alguns dels grans escriptors d'abans i després de la Guerra Civil. I un cop recuperats, vol contribuir a la preservació d'aquests fons mitjançant la seva digitalització, una digitalització de qualitat realitzada sempre seguint els estàndards que marca la Unesco per a la conservació de patrimoni digital (<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001300/130071s.pdf>).

El lloc web del CLD, d'altra banda, vol contribuir també a la difusió d'aquest patrimoni, i, finalment, gràcies al buidatge dels seus continguts dins una base de dades, a promoure'n l'estudi.

Encara amb relació als portals digitals abans assenyalats, cal remarcar, per últim, que en molts casos ofereixen la visualització en línia dels seus materials mitjançant una interfície que no sempre resulta amable o de fàcil ús. El CLD pretén, en aquest sentit, oferir una interfície intuïtiva, que afavoreixi l'accessibilitat als documents digitalitzats —la visualització de les imatges i l'audició dels arxius sonors— i a tota la informació de la base de dades provinent de l'inventari i la catalogació dels seus continguts. Abm aquest fi, ha dissenyat un cercador que ofereix als investigadors múltiples possibilitats a l'hora de consultar els registres textuais de la base de dades i gestionar els resultats de les cerques (vegeu més avall).

4. RECUPERACIÓ DEL PATRIMONI LITERARI

Per elaborar el Corpus Literari Digital es realitzen recerques en biblioteques (nacionals i estrangeres), arxius, fundacions, etc., i s'entra en contacte amb hereus d'escriptors i editors, o amb col·leccionistes particulars, per tal de localitzar fons i col·leccions de patrimoni literari. En aquesta direcció, s'han signat convenis de

col·laboració amb la Biblioteca de Catalunya i l'Ateneu Barcelonès per tal d'accedir a les edicions literàries originals, a les publicacions periòdiques antigues i a les col·leccions d'autògrafs que conserven, i també per intercanviar materials digitalitzats. Amb objectius similars, se n'han signat també amb l'Institut d'Estudis Catalans i la Institució de les Lletres Catalanes.

Com a mostra de la tasca de recuperació de patrimoni literari realitzada pel grup de recerca cal esmentar la incorporació dins el CLD de la col·lecció d'enregistraments que es conserva a la Library of Congress de Washington amb la veu d'autors catalans, entre els quals hi ha Clementina Arderiu, Agustí Bartra, Joan Brossa, Pere Calders, Salvador Espriu, Pere Gimferrer, etc. L'origen d'aquesta col·lecció es remunta fins a l'any 1942, quan la Fundación Hispánica de la Biblioteca del Congreso va iniciar una col·lecció de *Voces de poetas y prosistas ibéricos y latinoamericanos* per tal de constituir un «Archivo de literatura hispánica en cinta magnética». Aquest arxiu incloïa els enregistraments de catorze escriptors en llengua catalana realitzats a Barcelona el 1951 i el 1984, i a Mèxic i Nova York el 1960.

Entre els materials recuperats per al CLD destaca el fons documental de Joan Colomines i Puig, dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya. El Dr. Colomines, un dels principals activistes culturals de la postguerra, durant els anys seixanta va enregistrar diverses lectures poètiques d'autors com ara Salvador Espriu, J. V. Foix, Clementina Arderiu, Tomàs Garcés, Josep M. López-Picó, Marià Manent, Pere Quart i Joan Texidor, entre molts altres. Aquests enregistraments es van realitzar en bobines magnetofòniques, algunes de les quals ja s'han desmagnetitzat. La digitalització que en van realitzar els membres del grup de recerca (gràcies a un aparell reproductor cedit amablement per l'Institut d'Estudis Catalans) ha permès d'assegurar la preservació de la majoria d'aquestes gravacions.

Joan Colomines, a més, va ser l'editor de la revista barcelonina *Poemes* (1963-1964) i va conservar tots els materials referents a aquesta publicació, entre els quals les galerades del núm. 9, de 1965, que no va arribar a sortir a la llum per culpa de la censura. Entre aquests materials, a més, hi figuren els originals manuscrits i mecanoscrits dels textos que li enviaven els autors (de Salvador Espriu, de J. V. Foix, de Gabriel Ferrater, de Josep Palau i Fabre, de Josep M. Llompart, etc.); uns autògrafs que estan en procés d'incorporació al CLD.

També cal fer esment de la col·lecció d'entrevistes que l'escriptor Jordi Coca va realitzar a diversos escriptors i intel·lectuals entre principis dels anys setanta i principis dels noranta, les quals reflecteixen la vida cultural principalment catalana durant més de dues dècades. Aquests enregistraments han estat recuperats —gràcies a l'amable cessió que en va fer Coca a l'Aula Màrius Torres— i han estat digitalitzats per a la seva preservació, a l'espera d'anar-los incorporant progressivament al CLD.

Entre els materials recuperats, cal incloure-hi un mecanoscrit inèdit de Màrius Torres: l'obra de teatre *Una fantasma com n'hi ha poques. Farsa en tres actes*, de la qual el grup en va fer una edició (Lleida: La Paeria i Aula Màrius Torres, 2007). I també un manuscrit inèdit de l'escriptor Pompeu Gener, del qual també se'n va fer una edició: *Mis antepasados y yo. Apuntes para unas memorias* (Lleida: Punctum i Aula Màrius Torres, 2007).

A més de la recuperació de materials literaris, el CLD aspira a aplegar i centralitzar digitalment el patrimoni literari català dispers en arxius, fundacions i biblioteques. En aquesta direcció, per exemple, ha dut a terme la digitalització de tot el fons de manuscrits dels escriptors Carles Riba i Clementina Arderiu, dispers entre l'Arxiu Nacional de Catalunya (on hi ha el gruix dels documents) i la Biblioteca de Catalunya, a banda d'alguns documents encara conservats per la família (a qui cal agrair la seva bona

predisposició envers el nostre projecte). Dins la pàgina web del CLD ben aviat es podran consultar unificats tot els autògrafs de Riba i Arderiu. Com també els de J. V. Foix, gràcies a l'autorització concedida per la Fundació J. V. Foix, que conserva la major part dels documents de l'autor de Sarrià i amb qui l'Aula Màrius Torres ja va arribar a un acord per digitalitzar-ne els enregistraments sonors i audiovisuals.

Els responsables del CLD, a més, han impulsat la recuperació del llegat de l'escriptor de Menàrguens Joan Baptista Xuriguera, en vies de ser cedit a la Biblioteca de Lletres de la Universitat de Lleida. I, actualment, per una banda malden per completar la digitalització dels materials encara dispersos del llegat de Màrius Torres, i per una altra participen en les negociacions que s'estan duent a terme amb relació al llegat de Sebastià Juan Arbó, també dispers entre diverses entitats d'Amposta i Sant Carles de la Ràpita, i ha ofert la seva plataforma per a la seva unificació digital.

Finalment, el CLD també vol contribuir a la creació de patrimoni literari. Amb aquest objectiu, i seguint l'exemple del Dr. Colomines, ha creat *De veu en veu. Lectures literàries de l'AMT*, una col·lecció d'enregistraments de lectures de textos fetes per autors d'avui dia, com ara Jaume Cabré, Lluís Alpera, Salvador Oliva, Perejaume, Josep Maria Sala-Valldaura i Lluís Solà, entre molts altres.

5. LA GESTIÓ DEL PATRIMONI LITERARI

En tant que projecte sobre el patrimoni, el Corpus Literari Digital parteix de l'escrupolós respecte als drets d'autor i a la propietat intel·lectual. Cal tenir present que els materials que integren el CLD, de moment relacionats amb autors majoritàriament nascuts abans de la Guerra Civil, no són llibres, revistes i enregistraments que estiguin avui dins els circuits comercials, sinó les primeres edicions i les publicades en vida dels autors, els autògrafs i les proves d'impressió, les revistes literàries desaparegudes i els enregistraments antics (bobines, discos de vinil i vídeos). Documents, en definitiva, que actualment han adquirit la condició d'*objectes originals* i tenen, consegüentment, un *gran valor documental i patrimonial*, com el tenen un instrument antic, un esbós d'una pintura o un primer plànol d'una catedral.

Amb vista al respecte a la propietat intel·lectual, abans d'incorporar al projecte qualsevol document encara amb drets vigents es contacta amb els seus autors o els seus hereus per aconseguir-ne la pertinent autorització. I també es contacta amb les editorials o les discogràfiques per encara tinguin drets sobre els materials a incorporar. Fruit d'aquests contactes són els convenis signats amb cases editorials com el Grup 62 i Barcino, o amb discogràfiques com PICAP —a les quals cal agrair les facilitats i el suport al projecte—, i s'està en negociacions per signar-ne amb altres editorials d'arreu dels Països Catalans.

Finalment, i en la línia de respecte als drets d'autor, el departament de propietat intel·lectual del bufet d'advocats Roca-Junyent ha elaborat, a sol·licitud de la Càtedra Màrius Torres, un informe sobre les implicacions legals del projecte per assegurar-ne la viabilitat.

6. DIFUSIÓ DEL PATRIMONI LITERARI. LA PÀGINA WEB DEL CLD

La recuperació de patrimoni sols té sentit si se'n fa difusió i es posa a l'abast dels membres d'una comunitat. Aquest objectiu del CLD coincideix amb el de diverses de les associacions dedicades a la promoció de la literatura catalana: la Institució de les

Lletres Catalanes, el PEN Català, l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, l'Associació Col·legial d'Escriptors de Catalunya, l'Associació Internacional de Llengua i Literatura i l'Associació de Joves Escriptors en Llengua Catalana.

El projecte, a més, aspira a tenir projecció internacional, per la qual cosa, a més de les presentacions que ja se n'han fet en entitats i universitats dels territoris de parla catalana (Universitat de les Illes Balears, Institut d'Estudis Catalans, etc.), durant el present any se n'han realitzat a Nàpols, en concret a la Università degli Studi di Napoli Federico II, i també a Londres, al Centre for Catalan Studies de la Queen Mary University, per una banda, i a la British Library, per una altra. Amb aquesta biblioteca, a més, s'està estudiant la possibilitat de realitzar un projecte comú dins el marc del Corpus Literari Digital. A proposta de la British Library, el CLD es presentarà el 29 de juny de 2012 al Balliol College d'Oxford, al *Seminar on Digital Resources in Hispanic Studies* de l'Advisory Council on Latin American and Iberian Information Resources (ACLAIR). També, s'aprofita l'escaïença de les reunions científiques periòdiques de les associacions de catalanistes estrangers per presentar-hi el projecte. Fins ara, s'ha fet al *V Colloque International de l'Association Française des Catalanistes : langue, littérature et civilisation*, Université de Bretagne-Sud (Lorient, 13/15-X-2011), a la *LVII Anglo-Catalan Society Annual Conference*, Queen Mary University (Londres, 25/27-XI-2011), i al *X Convegno de l'Associazione Italiana di Studi Catalani*, Università de Verona (Verona, 23/25-II-2012). I, properament, es farà a la *23. Katalanistentag. Normalität. Katalanisch im Alltag* de la Deutscher Katalanistenverband (27/30-IX-2012).

La principal eina del projecte per fer accessible el patrimoni literari que s'hi va incorporant digitalment és la seva pàgina web:

(<http://www.catedramariustorres.udl.cat/materials/index.php>).

La pàgina s'estructura en les cinc seccions del CLD: Hemeroteca, Biblioteca, Manuscrits, Fonoteca i Videoteca, cadascuna amb el corresponent Catàleg de consulta (de títols per a l'Hemeroteca i d'autors per a les altres seccions). Cada secció conté, a més, blocs de documents temàtics, com ara el d'«Antologies poètiques» de la secció Biblioteca, el de «Dedicatòries autògrafes» de la de Manuscrits, o el de «*Poemes amb la veu dels poetes* i altres discos de vinil» de la Fonoteca. Algunes seccions, a més, presenten materials patrimonials amb tractament i aplicatius específics; per exemple, el «Fitxer Espriu», de la secció Manuscrits, que dona accés a un conjunt de 2.043 fitxes en les quals l'escriptor de Santa Coloma de Farners feia anotacions i copiava fragments de llibres que, per un motiu o altre, mereixien la seva consideració, unes fitxes que han estat digitalitzades i també transcrits a fi que s'hi puguin fer cerques de paraules. Un altre exemple, seria la secció de «Preceptives poètiques» de la Biblioteca, que dona accés a les digitalitzacions de les edicions modernes «canòniques» de totes les preceptives trobadoresques medievals i de les preceptives catalanes modernes i contemporànies, de les quals, a més, se n'ha fet el buidatge per confegir un thesaurus amb tots els termes de mètrica, versificació, retòrica i poètica en general.

Totes cinc seccions, d'altra banda, ofereixen enllaços a pàgines d'altres projectes i institucions en què es troben materials afins. En aquest sentit, el Corpus Literari Digital té la intenció d'esdevenir un portal de referència sobre el patrimoni literari català a la xarxa.

Finalment, a banda de poder accedir als materials a través de les cinc seccions, el CLD incorpora una altra via de consulta com és el seu cercador, que dona accés als registres buidats dins la base de dades (vegeu l'apartat següent). Tots els arxius del CLD que gestiona aquesta base de dades estan en un repositori OAI-PMH (Open Archives

Initiative – Protocol for Metadata Harvesting) i els registres compleixen els estàndards Dublin Core i MARC.

Per difondre les activitats i els resultats del Corpus Literari Digital, la Càtedra Màrius Torres editarà un Butlletí quadrimestral que informará de les notícies sobre activitats, publicacions i esdeveniments recents vinculats amb el projecte, i de les novetats més destacables del CLD: les darreres incorporacions de materials digitals, els treballs en curs o en preparació i els materials ja disponibles, etc. El Butlletí anirà encapçalat sempre per un breu text de crítica filològica que proposarà una reflexió a partir d'algun dels materials inclosos dins el Corpus.

7. LA RECERCA SOBRE EL PATRIMONI

Com s'ha apuntat més amunt, el CLD no vol ser simplement un lloc web dins el qual s'incorporin digitalitzacions de llibres, manuscrits, etc., per a la seva consulta. En tractar-se d'un projecte creat per investigadors, una de les seves finalitats és justament, promoure la recerca sobre el patrimoni literari català. És amb aquest objectiu que s'ha creat una gran base de dades textuals: de cada llibre digitalitzat, de cada número de revista, de cada plec de manuscrits, de cada disc o casset, de cada vídeo, etc., es fa l'inventari i buidatge dels textos que conté (i també de les il·lustracions i fotografies), de manera que cada text esdevé un registre bibliogràfic independent, al qual correspon una imatge (manuscrit, pàgina de llibre o revista) o bé un arxiu sonor o audiovisual (enregistraments). D'aquesta manera, en accedir als registres bibliogràfics s'accedeix també als documents en qualsevol format (imatge, àudio o vídeo).

L'accés als registres i als materials digitals associats es fa mitjançant el cercador del CLD. Com que cada registre conté els camps bibliogràfics bàsics, s'ofereix la possibilitat de fer cerques simples per un sol camp, com ara els d'autor, títol, editorial, gènere, etc.; o bé cerques complexes combinant diversos camps, com ara cercar els textos d'un autor publicats en una revista, o les obres publicades per una editorial entre dues dates concretes, etc. El cercador permet, a més, diverses opcions d'indexació i presentació dels resultats de cerca (alfabètica d'autor, de matèria o de revista, cronològica, entre altres possibles a combinar). Exemplifica la versatilitat del cercador el fet que es pugui cercar un sol text (un poema, un conte, etc.) i, en funció dels materials incorporats al CLD, es pugui accedir a totes les versions que se'n conservin en tots els formats disponibles, això és: visualitzar les seves primeres versions manuscrites i mecanoscrites, la seva publicació en revistes o bé en antologies, les proves d'impremta prèvies a la seva inclusió dins un llibre, la seva publicació en volum en les successives edicions que hagi pogut tenir, i a més es pugui sentir el text recitat o llegit pel mateix autor.

D'altra banda, ben aviat s'oferirà la possibilitat de cercar, en el text dels documents digitalitzats, qualsevol paraula o seqüència de paraules. Això serà possible perquè els materials digitalitzats estan essent sotmesos a un procés de reconeixement òptic de caràcters (OCR) que converteix les imatges dels impresos en text.

L'elaboració de la base de dades ja és un primer fruit de la recerca literària que vol promoure el CLD. Perquè la conversió dels textos en registres bibliogràfics comporta l'estudi de la respectiva història textual per determinar si ha variat de títol en les successives versions i enllaçar-les per mitjà del darrer títol que hagi tingut; això és el que permet, en fer la cerca d'un text per algun dels seus títols, que si es vol es puguin visualitzar totes les versions d'aquell text encara que tinguin títols diferents. El buidatge dels textos de llibres, revistes, etc., també requereix la recerca de tots els noms de ploma

i els pseudònims dels escriptors per poder agrupar-los dins la base de dades, de manera que, en cercar els textos d'un autor es localitzin també els que va signar amb pseudònim o amb altres noms de ploma.

El CLD, finalment, vol posar a disposició dels investigadors els materials que recupera i digitalitza (manuscrits, edicions, etc.) per impulsar diverses línies de recerca. Per una banda, la investigació en ecdòtica i crítica filològica aplicada a textos de la literatura catalana contemporània, tot prenent com a referència l'Institut de Textes et Manuscrits Modernes de París (Centre National pour la Recherche Scientifique) o el Centro di ricerca sulla tradizione manoscritta di autori moderni e contemporanei (Università di Pavia). En aquesta direcció, a la tardor del 2012 el grup de recerca organitzarà, a la Universitat de Lleida, el *I Congrés Internacional sobre Crítica Filològica i Ecdòtica de textos catalans dels segles XIX i XX*. Per una altra banda, es vol potenciar la recerca en els camps de la crítica literària i de la recepció crítica, gràcies, per una banda, als materials que es recuperen i es posen a l'abast dels investigadors (des de revistes literàries antigues de difícil localització fins a blocs amb anotacions autògrafes d'autors i crítics), i per una altra banda, al buidatge de continguts que realitza sobre tots els materials incorporats al CLD, que permet des de la localització de textos concrets i fins a l'elaboració de bibliografies sobre autors, obres, matèries, etc.⁴

8. EL CORPUS LITERARI DIGITAL, UN PROJECTE DEL PASSAT EN EL PRESENT I AMB FUTUR

Mentre que avui dia el patrimoni artístic i arquitectònic és objecte de protecció i estudi per part de moltes de les nostres institucions, el patrimoni literari rep encara molt poca atenció. N'hi ha prou a fer un cop d'ull al web del Consell d'Europa dedicat a les Jornades Europees del Patrimoni (European Heritage Days: <http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/EHD/>), creades ara fa tot just 25 anys, per adonar-se del divorci entre els termes «patrimoni» i «literatura». Dins la cultura catalana, només hi para esment Espais escrits (associació privada sense ànim de lucre amb la qual ja està vinculada l'Aula Màrius Torres), amb el desatacat suport de la Institució de les Lletres Catalanes, però amb una funció més «d'articular els projectes de custòdia, recerca i difusió del llegat tangible i intangible dels escriptors de la literatura catalana» i «de cartografiar el patrimoni literari», com diu el seu web, a través d'institucions dedicades als escriptors (fundacions, cases-museus, etc.), que no pas, pròpiament, de recuperació, protecció i estudi del patrimoni literari, com ho fa el projecte Corpus Literari Digital, a través de la tecnologia digital i dels avantatges que aquesta proporciona per a la preservació i l'estudi d'aquest patrimoni.

El fet que el projecte tingui les seves arrels en l'antic Institut de les Lletres Catalanes, creat en un període tan crucial de la nostra història com és la Guerra Civil, posa de manifest el pes que dins la cultura catalana ha tingut i té la literatura i, consegüentment, el patrimoni literari. La qual cosa no és sinó el reflex de la posició central i essencial que ocupa la llengua en la nostra identitat.

Com a projecte concebut per investigadors universitaris, el CLD vol conciliar els interessos culturals amb els acadèmics i, alhora que vetlla per la preservació i la difusió del patrimoni, promou la recerca avançada i de qualitat a partir de projectes d'investigació realitzats en el marc de la Càtedra Màrius Torres. Si inicialment ha centrat la seva atenció en els autors de finals del segle XIX i, sobretot, de la primera

⁴ Vegeu Malé i Veny (2012).

meitat del segle XX, un cop consolidat el projecte preveu ampliar els seus continguts al patrimoni literari de l'edat mitjana i l'època moderna, al qual ja han començat a dedicar-se altres entitats i grups de recerca.

En aquest sentit, aspira a esdevenir un projecte interuniversitari i interinstitucional. Per una banda, s'ha començat a contactar amb investigadors de les universitats de la Xarxa Vives que treballen en la recuperació i l'estudi de patrimoni literari contemporani amb l'objectiu d'establir un equip de membres corresponents amb el qual gestionar l'intercanvi de materials i estudis, de contactar amb entitats amb fons locals d'escriptors, etc. Per una altra, vol incorporar-hi institucions científiques com l'Institut d'Estudis Catalans —que ja dóna suport institucional al CLD—, tenint en compte, a més, que l'IEC compta amb valuosos fons de patrimoni literari.

El projecte, finalment, pot oferir la seva plataforma digital a totes aquelles associacions, fundacions, arxius, etc., amb col·leccions i fons de patrimoni literari que calgui preservar i difondre. L'objectiu del Corpus Literari Digital no és acaparar els fons documentals digitalitzats sinó la de posar a disposició de totes les entitats la seva plataforma amb vista a la gestió i la consulta dels documents patrimonials.

BIBLIOGRAFIA

- Campillo, Maria (1994). *Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939)*. Barcelona: Curial i Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Malé, Jordi i Veny-Mesquida, Joan R. (2012). «La recerca en el Corpus Literari Digital: dos exemples». Dins *I Jornada LITCAT d'intergrups de recerca*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, en curs de publicació.
- Veny-Mesquida, Joan R. (2005). «La tradició oral en la crítica filològica de textos contemporanis: el cas de J. V. Foix». *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes LI [Miscel·lània Joan Veny, 7]*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 203-223.